Capitolul VII

Clasificarea limbilor. Criteriul tipologic şi criteriul genealogic

Marele număr al limbilor şi diversitatea lor excepţională au intrigat întotdeauna spiritul uman, care a încercat să introducă o ordine oarecare, prin gruparea lor după diferite criterii. Dacă facem abstracţie de tentativele anterioare naşterii lingvisticii ştiinţifice, constatăm că, în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea şi primele decenii ale secolului al XIX-lea, se conturează cele dintîi clasificări ale limbilor bazate pe criterii ferme şi valabile. Aceste două criterii sunt c r i t e r i u l t i p o l o g i c şi c r i t e r i u l g e n e a l o g i c. Ambele criterii au fost propuse, teoretizate şi aplicate în contextul ideologic al romantismului german, în care s-au configurat practic bazele teoretice ale ştiinţelor moderne ale limbajului. Cu toate că, între timp, în dezbaterile privitoare la clasificarea şi tipologizarea limbilor au fost aduse în discuţie numeroase alte disocieri, cele două criterii menţionate mai sus au rămas cel mai frecvent invocate şi întrebuinţate în tradiţia universitară. Se cuvine să remarcăm că, după cum a arătat, cu acuitatea sa recunoscută, Eugenio Coseriu (COSERIU, *Über die Sprachtypologie...*, şi COSERIU, *Der Sinn der Sprachtypologie*), clasificarea limbilor şi tipologizarea lor sunt operaţii adesea confundate de cercetători, cu toate că este vorba despre lucruri distincte. Fără să intrăm în amănuntele acestei dezbateri, ne vom menţine în cadrul tradiţiei şi vom prezenta succint cele două tipuri de clasificări, cea tipologică şi cea genealogică. Larg recunoscute şi frecvent invocate, aceste două tipuri de clasificări atestă originea lor în etapa începuturilor lingvisticii moderne, cînd mentalitatea romantică dominantă impunea concepte şi reprezentări „organice", precum cel de „rădăcină" sau „tulpină" în descrierea structurii cuvintelor, sau cele de „înrudire", „limbă-mamă", „limbi-surori", „trunchi", „ramură" etc. în identificarea relaţiilor genealogice dintre limbi[1].

1. *Cf.* PORZIG, *Das Wunder...*, p. 276: „Die romantische Sprachauffassung neigte dazu (...) die Wortgestalten inneren Bildungskräften einer, wie man sagte, «organischen» Entwicklung zuzuschreiben".

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

7.1. Clasificarea tipologică a limbilor

Stimulaţi de noile cunoştinţe despre limbile indo-europene depărtate, cum sunt avestica, zenda şi sanscrita, tocmai puse în circulaţie în Europa de către Sir William Jones (1746-1794), fraţii Schlegel par să fi fost primii cărora le-a venit ideea de a identifica asemănări structurale între limbi cu origini diferite, în scopul de a grupa limbile în cîteva clase distincte. Mai întîi, Friedrich von Schelgel (1772-1829), în cunoscutul eseu *Über die Sprache und Weisheit der Indier* (1808), observă că limbile ar putea fi împărţite în limbi fără flexiune, dar care au afixe (sufixe şi prefixe), şi limbi flexionare propriu-zise. Ulterior, August Wilhelm von Schlegel (1767-1845), în lucrarea *Observations sur la langue et la littérature des troubadours* (1818), formulează mai clar o clasificare tripartită în: 1) limbi în care cuvintele nu îşi schimbă forma, raporturile de sens exprimîndu-se exclusiv prin topică; 2) limbi care au afixe (sufixe, prefixe, desinenţe), prin care se exprimă raporturi gramaticale, şi 3) limbi flexionare, care, pe lîngă afixe, cunosc şi flexiunea internă a cuvintelor. În ultima clasă ar trebui distinse, după acest autor, două subtipuri, şi anume limbi sintetice şi limbi analitice. Fraţii Schlegel au formulat, de asemenea, ipoteza că limbile flexionare sunt superioare celor ne-flexionare prin capacităţile lor expresive, reprezentînd un stadiu superior de evoluţie în plan universal. Cu corolarul său, ideea că limbile moderne reprezintă o fază degradată a vechilor limbi de cultură (sanscrita, greaca şi latina), această ipoteză a devenit o axiomă în concepţia lingvistică a fondatorilor metodei comparativ-istorice (Fr. Bopp, J. Grimm ş.a.).

În repetate rînduri – amintim doar trei dintre textele sale mai importante: *Über das Entstehen der grammatischen Formen, und ihrne Einfluss auf die Ideenentwicklung* (1823), *Lettre à M. Abel-Rémusat sur la nature des formes grammaticales en général, et sur le génie de la langue chinoise en particulier* (1927) şi *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts* (1835) –, Wilhelm von Humboldt a reflectat şi asupra criteriilor de clasificare a limbilor. Examinînd critic propunerile fraţilor Schlegel, Humboldt nu se declară în mod expres de acord cu respectiva clasificare, deşi a întrebuinţat termenii deveniţi ulterior clasici (*isolirend* „izolant", *agglutinierend* „aglutinant",

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

flexivische „flexionar" şi *einverleibend* „incorporant"). Cu toate acestea, în majoritatea tratatelor şi manualelor universitare de lingvistică se perpetuează prejudecata că W. von Humboldt ar fi cel care a definitivat şi impus clasificarea tipologică cvadripartită[2]. Eroarea de atribuire se datorează, după cum a arătat COSERIU, *Über die Sprachtypologie...*, p. 108-109, unor autori de mare autoritate în lingvistica secolului al XIX-lea, cum ar fi A. Scheicher[3] şi A.F. Pott[4], care au pus pe seama lui Humboldt propriile lor sistematizări.

Datorită faptului că face parte din zestrea de idei larg acceptate de tradiţia universitară, prezentăm pe scurt această clasificare tipologică cvadripartită în limbi izolante (engl. *isolating languages*, germ. *isolirende Sprachen*), limbi aglutinante (engl. *agglutinative languages*, germ. *agglutinirende Sprachen*), limbi flexionare (engl. *flexional languages*, germ. *flexivische Sprachen*) şi limbi incorporante (engl. *inflecting languages*, germ. *einverleibende Sprachen*).

7.1.1. *Limbi izolante*

Numite uneori şi amorfe sau radicale, limbile izolante prezintă drept caracteristică principală caracterul stabil al formei cuvintelor (lipsa oricărei modificări în radicalul lexical). În absenţa oricărei forme de declinare sau conjugare a cuvintelor, enunţurile se prezintă ca o succesiune de radicali lexicali care nu se modifică. Polisemia unităţilor lexicale este de aceea foarte mare, realizarea opoziţiilor semantice necesare comunicării rămînînd pe seama unor mijloace non-flexionare cum sunt topica, intonaţia şi unii radicali lexicali specializaţi ca instrumente de relaţie (prepoziţii şi conjuncţii). Fac parte din această categorie limbi precum chineza, tibetana, siameza, birmana, vietnameza sau limbile din grupul sudanez.

2. *Cf.*, de exemplu, VRACIU, *Lingvistică generală*, p. 264: „O nouă etapă în evoluţia concepţiilor privind clasificarea tipologică a limbilor este marcată de cercetările lui Wilhelm von Humboldt. (...) Ceea ce este nou în clasificarea propusă de Humboldt constă în faptul că el adaugă celei făcute de A. Schlegel al patrulea tip lingvistic şi dă denumire primelor două".
3. *Sprachvergleichende Untersuchungen.* I, *Zur vergleichenden Sprachgeschichte*, Bonn, 1848, p. 6-12.
4. *Die wissenschaftliche Gliederung der Sprachwissenschaft. Ein Skizze*, în „Jahrbücher der freien deutschen Akademie", I (1848), p. 185-187.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

Să ilustrăm structura specifică a unei limbi izolante prin exemple din limba chineză modernă[5]. Complexul sonor *zhōng* poate îndeplini funcția unui „cuvînt plin" sau pe cea a unui „cuvînt gol", adică a unui element auxiliar, pentru a indica prezentul. În calitate de „cuvînt plin", rostit cu aceeași tonalitate, acest cuvînt prezintă șapte complexe lexical-semantice diferite, după cum este notat printr-o ideogramă diferită, și anume:

zhōng$_1$ = 'mijloc'
zhōng$_2$ = 'credincios', 'cinstit', 'cumsecade'
zhōng$_3$ = 'ceașcă', 'pahar', 'cupă'
zhōng$_4$ = 'drăguț', 'amabil', 'sincer', 'loial'
zhōng$_5$ = 'sfîrșit'; 'în sfîrșit'; 'întreg'; 'moarte'; 'a muri'
zhōng$_6$ = 'ceas'; 'oră'
zhōng$_7$ = 'a uni'; 'pahar'; 'ceașcă'

Pe lîngă aceste șapte complexe semantice corespunzătoare primei tonalități, *zhōng* mai deține alte patru în tonalitatea a treia și alte cinci în tonalitatea a patra, pentru tonalitatea a doua neexistînd o formă corespondentă. Aceste multiple „sensuri" și „funcțiuni" ale semnului *zhōng* se actualizează exclusiv în jocurile combinatorii ale discursului, adică prin context și prin topică. Cît privește acum „clasele" de semne, există în chineza actuală trei categorii: a) semne independente, echivalente cu un „cuvînt semantic deplin", de exemplu *rén* 'om'; b) semne care nu pot exista decît în combinație cu alte semne, de exemplu semnul *mín*, care nu poate exista decît alături de *rén*, dînd naștere cuvîntului bisilabic *rénmín* 'popor'; și c) semne fără valoare și autonomie proprie, dar care pot alcătui împreună un „cuvînt semantic", de exemplu *yǔnyán* 'limbă'. Pentru a da o idee și cu privire la topica în enunț a unităților minimale, să luăm și o scurtă propoziție: *wó xīwàng dào Běijīng qù* = „sper să călătoresc la Pekin". Ordinea literală este următoarea: *eu, a spera, să vin, la, Pekin, a merge.*

7.1.2. *Limbi aglutinante*

În această clasă sunt cuprinse limbi din familii genalogice diferite, răspîndite pe tot globul, cum sunt limbile turcice (t u r c a, a z e r a, t u r c m e n a etc.), fino-ugrice (m a g h i a r a, f i n l a n d e z a, c a r e l i a n a, e s t o n a), uralo-altaice (j a p o n e z a), mongolice, samoedice, dravidiene, caucazice (g r u z i n a), limbile bantu etc.

5. Exemplele sunt preluate de la WENDT, *Sprachen*, p. 58 și urm.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

Sunt considerate l i m b i a g l u t i n a n t e acele limbi în a căror structură relațiile dintre elementele constitutive ale enunțului „se aglutinează", adică se combină într-o manieră incompletă, în sensul că afixele (sufixe sau prefixe) precedă sau succedă elementul lexical radical fără a se „contopi" complet cu acesta, ca în cazul limbilor flexionare. Cu alte cuvinte, în asemenea limbi nu există declinare și conjugare propriu-zisă, după cum nu există nici alternanțe fonetice în interiorul radicalului, valorile sau „categoriile" gramaticale (gen, număr, caz, persoană timp, mod, diateză etc.) exprimîndu-se prin adiționarea unor elemente specializate (sufixe sau prefixe) la elementul radical, care rămîne neschimbat. Mai mult încă, în limbile de acest tip nu există nici „ambiguitatea" gramaticală din limbile de tip flexionar, cauzată de faptul că foarte adesea instrumentele gramaticale sunt polifuncționale. În limbile aglutinante, prefixele și sufixele au întotdeauna o singură valoare și, pe de altă parte, una și aceeași categorie gramaticală se exprimă întotdeauna prin același afix. De exemplu, în limba turcă, sufixul *-da* indică 'locul', iar sufixul *-lar* indică 'pluralul'. Pentru a exprima complexul semantic-gramatical „în (niște) camere", în turcă se spune *odalarda*, cele două sufixe alipindu-se succesiv la radicalul lexical *oda* 'cameră'. Fiecare din cele două afixe poate, de altfel, funcționa și singur: *oda* 'cameră', *odalar* 'camerele'. De asemenea, spre deosebire de limbile flexionare în care prefixarea și sufixarea sunt procedee întrebuințate în egală măsură, o limbă aglutinantă cunoaște aproape exclusiv fie prefixarea (limbile bantu), fie sufixarea (limbile turcice, limbile fino-ugrice).

O caracteristică interesantă a limbilor aglutinante o constituie fenomenul a r m o n i e i v o c a l i c e, care constă în adaptarea timbrului vocalei din sufix potrivit vocalei precedente din cuvîntul radical. De exemplu, în maghiară, sufixul pentru dativ are forma sonoră *-nek* sau *-nak*, după cum se combină cu subst. *ember* (dat. *embernek* 'omului') sau *anya* (dat. *anyának* 'mamei').

Iată, pentru a ne face o idee mai nuanțată despre structura tipică a unei limbi aglutinante, principalele trăsături morfologice ale limbii turce otomane[6]:

- Materialul lexical se împarte în unități dezvoltabile (substantiv, adjectiv, pronume și verb) și unități stabile (adverbe, particule și interjecții); între substantiv și adjectiv nu există limite ferme.
- Dezvoltarea în enunț a unităților lexicale dezvoltabile se realizează exclusiv prin sufixe, a căror ordine este fixă.

6. După WENDT, *Sprachen*, p. 317 și urm.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

- Sufixele servesc la a) formarea cuvintelor şi b) stabilirea relaţiilor semantico-sintactice.
- Particulele sunt întotdeauna post-puse şi îndeplinesc aproximativ funcţia prepoziţiilor şi a conjuncţiilor din limbile flexionare.
- Nu există diferenţe morfologice de gen şi număr, conţinuturile semantic-gramaticale respective realizîndu-se cu mijloace lexicale.
- La verb există posibilitatea exprimării mai multor aspecte ale acţiunii şi trepte temporale, iar la substantiv, forme nominale care îndeplinesc funcţia unei întregi propoziţii secundare din limbile europene.
- Există doar o singură formă a articolului hotărît: *bir* (provenit din numeralul cardinal 'unu').

Caracterul regulat şi foarte stabil al formelor în limba turcă este evidenţiat în mod elocvent de prezentarea declinării substantivului *yil* 'an' (cu caractere tipografice diferite sunt marcate sufixele care exprimă cazul şi, respectiv, numărul plural):

Singular	Plural
Nominativ: *yil* 'anul'	*yil**ar*** 'anii'
Genitiv: *yil**in*** 'al anului'	*yil**arin*** 'al anilor'
Dativ: *yil**a*** 'anului'	*yil**ara*** 'anilor'
Acuzativ: *yil**i*** 'anul'	yil**ari** 'anii'
Locativ: *yil**da*** 'în anul'	*yil**arda*** 'în anii'
Ablativ: *yil**dan*** 'din anul'	*yil**ardan*** 'din anii'

În fine, exemplificăm structura specifică a limbii turceşti şi prin două enunţuri, însoţite de o reproducere literală a succesiunii unităţilor şi de traducerea propriu-zisă:

Mustafa,	*pek küçük*	*yaşta*	*öksüz*	*kaldı.*
Mustafa	foarte mic	vîrstă-în	orfan	rămînea.

„Mustafa a rămas orfan la o vîrstă foarte fragedă."

Dayısı,	*Mustafa'yı*	*çiftlik*	
Unchi-al său	Mustafa-pe	gospodărie ţărănească	
işlerinde	*yetiştirmeğe*	*karar*	*verdi.*
munci-în	creşte-a	hotărîre	dădu.

„Unchiul său a hotărît să îl crească pe Mustafa în muncile gospodăriei ţărăneşti."

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

7.1.3. *Limbi flexionare*

Acest al treilea tip al clasificării tipologice tradiționale a limbilor se referă la structuri lingvistice care ne sunt mai familiare, căci limbile indo-europene sunt prin excelență limbi flexionare. Caracteristică limbilor de acest tip, f l e x i u n e a (nominală sau verbală) înseamnă capacitatea majorității cuvintelor de a-și schimba forma în timpul vorbirii în funcție de necesitățile de comunicare. Schimbarea formei unei unități lexicale poate afecta inclusiv i n t e r i o r u l radicalului lexical (alternanța vocalică). De exemplu, alternanțele *foot/feet* în engleză, *Wald/Wälder* în germană sau *școală/școli* în română marchează prin mijloace flexionare interne opoziția între 'singular' și 'plural', iar alternanța *muncitor/muncitoare*, în română, opoziția masculin/feminin. Alternanțele *take/took* în engleză sau *singen/sang* în germană realizează opoziția funcțională între prezent și perfect la verbele respective. De regulă însă, cuvintele își schimbă forma în limbile flexionare cu ajutorul unor elemente lingvistice (instrumente gramaticale sau morfeme) e x t e r n e în raport cu radicalul lexical (desinențe, sufixe, prefixe). Spre deosebire de limbile izolante (unde asemenea procedee nu există) și de limbile aglutinante (în care afixele sunt monofuncționale), în limbile flexionare există o mare varietate de combinații posibile, unul și același morfem putînd avea valori diferite și, pe de altă parte, aceeași valoare semantic-gramaticală putînd fi exprimată prin morfeme diferite. Cîteva exemple care ne sunt la îndemînă.

De multe ori, anumite relații semantic-gramaticale se realizează prin combinarea între alternanță și afixare, ca în cazul rom. *masă/mese*, unde opoziția între 'singular' și 'plural' se realizează deopotrivă prin alternanța vocalică *a/e*, ca și prin desinență (*-ă/e*). Pe de altă parte, forma *mese* nu este doar forma de plural, ci și cea de genitiv/dativ a substantivului *masă*. Vom spune deci că există două desinențe *-e* diferite, exprimînd 1) genitivul/dativul unor substantive feminine și 2) pluralul unor substantive feminine; ca vorbitori nativi ai limbii române, mai știm însă că *-e* mai este și 3) desinență de singular pentru o întreagă clasă de substantive masculine de tipul *cîine*, *părinte* sau *munte*, 4) desinență de plural pentru multe substantive neutre: *scaun/scaune*, *creion/creioane* și chiar 5) desinență de vocativ singular pentru unele substantive masculine: *bărbate*, *meștere*. Desinența de plural *-uri* (< lat. *-ora*) este caracteristică substantivelor neutre (*timpuri*, *rosturi*, *trunchiuri*, *unghiuri*, *plaiuri*, *graiuri* etc.), dar a devenit cu timpul și desinență de plural a unor substantive feminine:

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

certuri, *ierburi*, *vremuri* etc. Putem deci spune că ceea ce caracterizează limbile flexionare este o anumită „omonimie flexionară" sau „morfematică".

Se consideră că, în limbile flexionare, morfemele (sufixele, prefixele, desinențele), nominale sau verbale, lexicale sau gramaticale, s-au „sudat" sau „contopit" pe deplin cu radicalul lexical, constituind doar împreună o unitate minimală comunicativă („cuvîntul"). De exemplu, în verbe românești obținute prin derivare, precum *a îndruma*, *a încunoștiința* sau *a dezrădăcina*, forma respectivă nu poate fi disociată în radicalii lexicali (*drum*, *cunoștință*, *rădăcină*) și afixele prin care au fost obținute.

O distincție clasică în interiorul limbilor de tip flexionar este cea între limbi sintetice și limbi analitice. Sunt considerate sintetice acele limbi în care raporturile semantic-gramaticale se realizează prin modificarea formei cuvîntului cu ajutorul desinențelor și afixelor, iar analitice sunt limbile în care respectivele raporturi se realizează în mod preponderent prin mijloace externe (elemente auxiliare cum sunt articolul, prepozițiile sau verbele modale, ca și prin topică și, uneori, prin intonație). Sintetice prin excelență sunt limbi precum latina, greaca și sanscrita, sau, dintre limbile indo-europene moderne, germana și rusa. Ca limbă predominant analitică este citată limba engleză. Într-o limbă precum latina, în care declinarea este foarte „puternică" (în sensul că opozițiile cazuale nominale sunt realizate morfematic prin desinențe specializate), topica unui enunț este relativ indiferentă în comparație cu enunțul corespondent din engleză; *cf.* lat. *pater amat filium* vs. *filium amat pater*, în comparație cu engl. *the father loves the son*. Cele două variante ale enunțului latin au același conținut („tatăl îl iubește pe fiu"), indiferent dacă substantivul-subiect (*pater*) este poziționat înainte sau după substantivul-obiect direct (*filium*), deoarece desinența *-um* indică în mod constant acuzativul singular al unui substantiv masculin de declinarea a II-a. Dimpotrivă, schimbarea topicii, adică inversarea locului subiectului cu a obiectului direct are în engleză rol funcțional, enunțul *the son loves the father* însemnînd cu totul altceva decît *the father loves the son*.

O limbă sintetică își realizează paradigmele conjugării verbale prin desinențe, limbile analitice preferă formele verbale (supra)compuse; *cf.* lat. *cantavissem* '(eu) cîntasem' față de engl. *I had sung* '*idem*'.

Formulată încă din secolul al XIX-lea de exponenții primei generații de reprezentanți ai lingvisticii moderne, ideea că, istoric vorbind, limbile de tip sintetic sunt anterioare celor de tip analitic este socotită de specialiști încă valabilă. La fel de frecvent este formulată și constatarea că

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

nu există limbi exclusiv analitice, după cum nu există nici limbi exclusiv sintetice. Bogata serie de prepoziții din limba latină, de exemplu, este un element analitic, la fel cum engleza, de pildă, conservă multe trăsături sintetice, cum ar fi desinența *-s* la pers. a.III-a a verbului (*he, she, it*) *sings* sau sufixele adverbiale (*daily* 'zilnic') etc.

7.1.4. *Limbi incorporante*

A patra categorie din clasificarea tipologic-morfologică tradițională, cea a limbilor incorporante (denumite adesea și polisintetice), este definită în special prin criterii structural-sintactice. Caracterul polisintetic sau incorporant al unei structuri lingvistice constă în producerea de enunțuri extrem de sintetice, rezultate prin „încorporarea" în structura verbului a unor funcțiuni nominale de obiect direct (pronominal sau substantival), complement de agent, alte complemente, sau chiar a subiectului. Este ca și cum un cuvînt (sau o unitate comunicativă percepută ca atare) ar corespunde unui întreg enunț. Structuri polisintetice pot fi identificate și în limbile flexionare, ca de exemplu în română (*înțelesu-m-ai*) sau în franceză (*je le lui ai dit* 'i-am spus lui acest lucru'), dar acest tip de structuri caracterizează în mod prioritar unele limbi din familia negro-africană (swahili), din cea a limbilor paleo-siberiene (ciukota) sau din cea a limbilor amerindiene (nahuatl), în care valorile nominale sunt reprezentate prin simple afixe. Astfel, în unul dintre dialectele limbii algonkine (familia limbilor amerindiene), în cazul structurii (transcrisă fonetic) *pjɛ:tehkwɛ:wɛ:wa* (cu semnificația propozițională „el aduce o femeie sau femei") avem de-a face în fapt cu un verb intranzitiv care înglobează sufixul primar *-ehkwɛ:wɛ:-* cu sensul lexical 'femeie', provenit din substantivul *ihkwɛ:wa* 'femeie'. În limba nahuatl, limba vechilor azteci, noțiunea nominală 'carne' (*naka-tl*) este reprezentată în enunț printr-un sufix verbal: *ni-naka-kwa* 'eu – mănînc – carne'[7].

7.1.5. *Concluzii. Sinteza lui E. Sapir*

Larg răspîndită în secolele al XIX-lea și XX, clasificarea tripartită, pe criterii morfologice a limbilor, a fost în același timp supusă la critici frecvente, unele mergînd pînă la negarea utilității ei. Obiecția cea mai serioasă care s-a adus constă în faptul că, întrucît s-au configurat într-o

7. Exemplele sunt preluate de la BLOOMFIELD, *Language*, p. 241, care vorbește în context despre procedeul „încorporării" (engl. *incorporation*).

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

epocă în care cunoaşterea limbilor existente nu era satisfăcătoare, cele patru clase morfologice compuse nu cuprind întreaga varietate structurală a limbilor. Există limbi, descrise cu mijloace ştiinţifice mai recent, care nu pot fi încadrate în nici una din cele patru clase. O a doua obiecţie se referă la caracterul schematic şi prea general al celor patru tipuri lingvistice considerate de bază, în sensul că majoritatea limbilor prezintă un caracter mai mult sau mai puţin mixt, multe limbi considerate flexionare avînd, de exemplu, elemente aglutinante sau chiar incorporante; de asemenea, cele mai multe limbi aglutinante şi-au creat unele structuri flexionare. S-au înregistrat încercări de reducere a acestor insuficienţe ale schemei tipologice clasice, cea mai notabilă fiind aceea a lui Edward Sapir (1884-1939). În lucrarea sa *Language* (New York, 1933)[8], cunoscutul savant american păstrează cele patru categorii clasice, dar introduce noi criterii, conturînd o tipologie mult mai elaborată şi, în acelaşi timp, mai flexibilă. El vorbeşte mai întîi despre trei criterii de clasificare: a) „gradul relativ de sinteză sau de elaborare a cuvintelor limbii"; b) „gradul în care diferitele părţi ale cuvîntului sunt sudate între ele" şi c) „măsura în care conceptele relaţionale fundamentale ale limbii sunt exprimate direct ca atare".

Cît priveşte gradul de sinteză, sunt distinse patru tipuri de limbi: 1) tipul izolant (limba chineză, siameza, tibetana modernă, anamita, cambodgiana); 2) tipul sintetic slab (engleza, franceza, spaniola, italiana, germana, olandeza, daneza); 3) tipul integral sintetic (araba, sanscrita, latina, greaca) şi 4) tipul polisintetic (eschimosa şi algonchina). Potrivit celui de-al doilea criteriu, definit deopotrivă şi drept „nivelul de coeziune mecanică între elementele cuvîntului", Sapir distinge alte patru tipuri de limbi: 1) tipul izolant (definit şi potrivit primului criteriu); 2) tipul aglutinant (limbile altaice, turca, limba bantu), în care elementele cuvîntului sunt clar delimitabile şi analizabile; 3) tipul inflectiv (latina şi greaca), în care gradul de „sudură" între radicalul cuvîntului şi flective (sufixe, prefixe, desinenţa) este foarte înalt; 4) tipul „simbolic" (araba şi alte limbi semitice), în care elementele componente ale cuvîntului s-au contopit atît de mult, încît s-a ajuns la crearea de forme flexionare integral diferite ale aceluiaşi radical (de tipul formelor *sing*, *sang*, *sung*, *song* din limba engleză). Cel de-al

8. Vezi SAPIR, *Selected Writings*, p. 7-32.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

treilea şi ultimul criteriu de clasificare la care s-a gîndit, cel „c o n c e p t u a l", i se pare lui Sapir mai puţin semnificativ din punct de vedere logic şi psihologic, „din cauza extraordinarei diversităţi a conceptelor şi claselor de idei care sunt exprimate într-o formă lingvistică"[9]. Dacă s-ar avea în vedere, de exemplu, modul de exprimare a relaţiilor sintactice, s-ar putea distinge, între 1) un „t i p r e l a ţ i o - n a l" (în care relaţiile sintactice sunt exprimate exclusiv prin mijloace relaţionale; nu sunt date exemple) şi 2) un „t i p r e l a ţ i o n a l - - m i x t" (pe lîngă mijloace relaţionale sunt implicate şi mijloace interne, non-relaţionale); majoritatea limbilor aparţin acestui tip. Combinîndu-se între ele aceste criterii, s-a putut ajunge la un tablou al clasificării tipologice a limbilor foarte complex şi relativ dificil de mînuit[10].

7.2. Clasificarea genealogică a limbilor. Principalele familii de limbi

Inventarea metodei comparativ-istorice a furnizat oamenilor de ştiinţă şi un set de criterii de clasificare care a permis, pentru prima dată în istorie, sistematizarea cunoştinţelor despre diversele limbi cunoscute – numărul estimat al limbilor şi dialectelor cunoscute în istorie este de ordinul a opt-zece mii – şi realizarea unui tablou satisfăcător şi cuprinzător. Combinate în cadrul principiului î n r u d i r i i l i n g v i s t i c e, aceste criterii satisfac cerinţele obiectivităţii, simplităţii, complementarităţii şi deschiderii, reclamate de orice clasificare ştiinţifică. Clasificarea genealogică include atît limbi vorbite şi cultivate în epoca modernă şi în actualitate, cît şi limbi dispărute, atestate documentar sau (parţial) reconstruite. Din nevoi de sistematizare, în subsidiar, în realizarea clasificării genealogice a limbilor se întrebuinţează şi criteriul geografic.

Dintre miile de limbi înregistrate, le vom menţiona în cele ce urmează doar pe cele mai cunoscute (aproximativ o sută), vorbite de cel puţin cîteva zeci de mii de vorbitori[11] şi grupate în cadrul principalelor familii de limbi. Doar cîteva zeci dintre limbile existente au putut accede la

9. *Ibidem*, p. 20.
10. O prezentare detaliată a teoriei lui Edward Sapir, împreună cu un minuţios tabel exemplificativ, ne oferă Al. Ionaşcu, în capitolul *Clasificarea tipopogică*, cuprins în GRAUR – STATI – WALD, *Tratat*..., p. 458 şi urm.
11. Din punct de vedere al numărului absolut de vorbitori, primele locuri sunt ocupate, în ordine, de limbile chineză, engleză şi spaniolă.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

stadiul de limbă de cultură sau de limbă comună a unui stat ori au jucat un rol semnificativ pentru destinul istoric al unei comunități oarecare. Mai trebuie cunoscut și faptul că, în cazul unor familii de limbi (cum sunt cele negro-africane, malayo-polineziene sau amerindiene), cunoștințele științifice sunt încă insuficiente, raporturile de înrudire stabilite de specialiști având uneori un caracter îndoielnic. Cunoașterea numelui principalelor limbi, a raporturilor lor genalogice și a repartiției lor geografice reprezintă totuși, în condițiile „satului global" actual, o componentă obligatorie a oricărei persoane cu o instrucție superioară.

7.2.1. *Familia limbilor indo-europene*

Cel mai bine cunoscute și, în ordine istorică, primele limbi studiate cu mijloace științifice sunt limbile aparținînd familiei de l i m b i i n d o - - e u r o p e n e . Această familie a cuprins inițial, în epoca pre-modernă, numeroase limbi vorbite de popoare și grupuri etnice diverse, în vastul spațiu al blocului euro-asiatic; o dată cu marile colonizări pornite din Europa în epoca modernă, unele dintre limbile aparținînd acestei familii au dobîndit o răspîndire planetară.

În Antichitate, prima limbă din această familie care a ajuns limbă comună a unei comunități politice puternice este l i m b a h i t t i t ă , vorbită de un popor (denumit în Biblie și în izvoarele egiptene prin numele *hatti*) care, pornind din zona centrală a Asiei Mici (actuala Anatolie turcească), a reușit, începînd cu primele secole ale mileniului al II-lea î.Hr., să își constituie un stat puternic, al cărui apogeu este atins în jurul anului 1500 î.Hr., cînd hitiții pun probleme serioase Babilonului și Egiptului faraonic, înainte de a dispărea din istorie către sfîrșitul secolului al XIII-lea î.Hr. Hittita este o limbă relativ bine cunoscută de către specialiști, datorită abundenței relative de documente scrise.

O veche limbă indo-europeană, dispărută de asemenea, este limba t o h a r i c ă , limbă ce pare să fi fost vorbită în Antichitate în bazinul fluviului Tarin din China; înregistrată în documente scrise care datează de prin secolele al VI-lea – al VIII-lea d.Hr. și descoperite în nord-estul Turkestanului actual, această limbă a fost conservată multă vreme în mănăstiri budiste.

Vorbită astăzi (în Armenia și în diaspora) de aproximativ 6 milioane de oameni, l i m b a a r m e a n ă este și ea o veche limbă indo- -europeană, cu o istorie de aproape trei milenii. Strîns înrudită cu greaca veche, armeana prezintă numeroase aspecte proprii foarte specifice.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

Supraviețuirea ei în istorie se explică și prin faptul că această limbă a fost notată în scris cu un alfabet propriu, inventat în secolul al V-lea d.Hr., fapt ce i-a permis să se fixeze ca limbă de cultură.

În partea de est și sud-est a Asiei se vorbesc sute de dialecte și limbi aparținînd puternicei ramuri indo-iraniene, scindată încă din Antichitate în două grupuri: a) grupul iranian și b) grupul indo-arian. Din limba iraniană primitivă, limbă dominantă în vechiul regat al Elamului (jumătatea mileniului al II-lea î.Hr.), s-a dezvoltat vechea persană, limba medică și avestica, limbi care și-au împărțit funcțiile politice și culturale în interiorul marelui imperiu care a dominat Orientul Apropiat secole de-a rîndul, în mileniul I î.Hr. După o fază medie (secolul al III-lea î.Hr. – secolul al IX-lea d.Hr.), din vechea persană s-a dezvoltat persana modernă, limba oficială în Iran.

Alte limbi din acest grup au fost limbile parta și pahlevi (grupul occidental), sogdiana, scita, horezmica și bactriana. Astăzi, cele mai importante limbi aparținînd acestui grup sunt, alături de persana modernă, kurda (10-15 mil. de vorbitori[12] în Iran, Irak, Turcia și Siria), oseta (3-400.000 de vorbitori în regiunea Osetia din Caucaz), belucistana (aprox. 2 mil. de vorbitori în Pakistan, Afganistan și Iran), afgana sau paşto (aprox. 15 mil. de vorbitori în Afganistan) și tadjica (aprox. 3 mil. de vorbitori în Tadjikistan).

Din grupul indo-arian fac parte numeroasele limbi ale subcontinentului indian. Limba antică cea mai glorioasă din acest grup a fost sanscrita (de la adjectivul care desemnează noțiunea de 'perfect' în această limbă), limbă de cultură prin excelență, limbă liturgică pentru mai multe religii (hinduism, budism etc.) și limbă literară, una dintre cel mai intens cultivate limbi din istorie. Configurată pe la jumătatea mileniului al II-lea î.Hr., sanscrita a cunoscut două principale varietăți, sanscrita vedică (limba *Vedelor*, imnuri sacre ale hinduismului primar, și a *Upanișadelor*, texte cu conținut sapiențial-filosofic) și

12. Numărul de vorbitori al limbilor menționate în continuare este aproximativ și orientativ; el reprezintă o medie a cifrelor indicate de diferite surse. Dinamismul populațional fără precedent al epocii actuale face inutilă orice încercare de „recensămînt" global. Informațiile privitoare la numărul de vorbitori și repartiția geografică actuală au fost preluate în special din WENDT, *Sprachen*, SALA – VINTILĂ-RĂDULESCU, *Limbile lumii*, HAGÈGE, *Le souffle de la langue*, și SALA – VINTILĂ-RĂDULESCU, *Limbile Europei*, la care se adaugă edițiile mai recente ale unor reputate dicționare enciclopedice (*Larousse*, *Webster* și *Encyclopaedia Britannica*).

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

sanscrita clasică (limba marilor epopei *Mahabharata* şi *Ramayana* şi a textelor didactico-narative ale *Panciatantrei*). Notată printr-o scriere proprie, alfabetul numit *devanagari* („scrierea zeilor"), şi înlocuită în uz de numeroase limbi vii mai recente, sanscrita este considerată, în mediile conservatoare brahmanice, o limbă încă activă, întrebuinţată şi cultivată ca atare. Din varietatea istorică tîrzie a sanscritei, numită uneori şi *prakrită* („naturală" sau „populară"), s-au dezvoltat majoritatea limbilor indo-ariene moderne, dintre care cele mai importante, grupate pe criterii (geografic-)genealogice, sunt următoarele: 1) grupul occidental: sindhi (7-8 mil. de vorbitori în Pakistan şi India), gujarati (aprox. 25 mil. de vorbitori în India şi Pakistan), mahrati (aprox. 40 mil. de vorbitori în India), lahnda (aprox. 15 mil. de vorbitori în Pakistan) şi radjasthani (aprox. 22 mil. de vorbitori în India şi Pakistan); 2) grupul central: pundjabi (aprox. 60 mil. de vorbitori în India), pahari (aprox. 2 mil. de vorbitori în India) şi hindi sau hindustani (aprox. 180 mil. de vorbitori în India) 3) grupul oriental: bengali (aprox. 140 mil. de vorbitori în Bangladeş şi India), bihari (aprox. 50 mil. de vorbitori în India şi Nepal), oriya (aprox. 20 mil. de vorbitori în India), assami (aprox. 16 mil. de vorbitori în India şi Bangladeş); 4) grupul meridional: singaleza (aprox. 9 mil. de vorbitori în Sri Lanka). Din acelaşi grup indo-arian face parte şi limba ţigănească sau romani, vorbită de aprox. 6 mil. de vorbitori răspîndiţi în toată lumea, dar concentraţi în comunităţi semnificative în România, Iugoslavia, Ungaria şi Rusia.

Un numeros grup de etnii care au populat în mileniul I î.Hr. spaţiul sud-est-european, balcanic şi micro-asiatic a vorbit limbi aparţinînd grupului traco-frigian. Intrate de timpuriu în sfera de interes a lumii elenice, cele mai cunoscute limbi din acest grup sunt traca, frigiana şi macedoneana. Ocupînd spaţii largi în bazinul danubian, Peninsula Balcanică şi în jurul Mării Negre şi al Mării Egee, tracii au colonizat aceste teritorii în mileniul al II-lea î.Hr., evoluînd în strîns contact cu lumea elenică. Cei mai cunoscuţi dintre traci sunt daco-geţii, localizaţi de documente în special în spaţiul carpato-danubian, a căror limbă constituie substratul limbii române.

Limbă a unui stat independent din Asia Mică pe la jumătatea mileniului I î.Hr., frigiana a dispărut şi ea în primele secole ale erei moderne, asimilată de limba greacă. Vorbită de un popor războinic aşezat în zonele muntoase din nordul Greciei, macedoneana a fost limba

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

maternă a regelui Filip al II-lea, monarh puternic care, după ce a consolidat un puternic regat, a reuşit să cucerească (în prima jumătate a secolului al IV-lea î.Hr.) cea mai mare parte a Greciei clasice, pregătind astfel destinul de excepţie al fiului său, Alexandru Macedon. Considerată de unii învăţaţi greci un simplu dialect al limbii elene, macedoneana aparţine, potrivit părerii celor mai mulţi specialişti, grupului traco-frigian. Dispărută la sfîrşitul Antichităţii, această limbă nu trebuie confundată cu limba macedoneană modernă, o limbă slavă strîns înrudită cu bulgara.

După toate probabilităţile, din grupul traco-frigian făcea parte şi altă limbă antică, i l i r i c a, vorbită în partea de nord-vest a Peninsulei Balcanice şi socotită de cei mai mulţi specialişti drept „limba-mamă" a l i m b i i a l b a n e z e moderne (aprox. 6 mil. de vorbitori).

Destinat să dea naştere limbii poate cea mai importantă din istorie, limba greacă, g r u p u l l i m b i l o r e l e n i c e a inclus în Antichitate cîteva zeci de limbi şi dialecte vorbite de triburi de indo-europeni care au invadat, în valuri, o dată cu sfîrşitul celui de-al III-lea mileniu î.Hr., spaţiul balcanic şi egeic. Vorbind dialecte apropiate şi dobîndind încă de timpuriu conştiinţa unei origini comune şi a unei unităţi elenice dincolo de rivalităţile permanente şi de cultivarea îndîrjită a unor particularisme locale, triburile de eleni au luat în stăpînire succesiv regiunile continentale ale Greciei actuale, arhipelagurile Mării Mediterane şi ţărmurile Asiei Mici, alungîndu-se sau înlocuindu-se unele pe altele ca factor politic dominant, sfîrşind în cele din urmă, adesea, prin a se asimila reciproc. Un aport special la configurarea specificului culturii, religiei şi a limbii elenilor trebuie recunoscut băştinaşilor cuceriţi de ei, popoare ne-indoeuropene desemnate tradiţional prin termenul de *pelasgi* (gr. *πελάσγοι*). Deţinători ai unei admirabile capacităţi de asimilare, grecii au preluat, de asemenea, numeroase elemente din marile culturi mediteraneene şi microasiatice care au precedat-o pe a lor (în special din cea egipteană), reuşind să creeze prima cultură urbană cu vocaţie universalistă, pe care s-a fundamentat ulterior civilizaţia europeană modernă. Forţa de atracţie a culturii antice greceşti a asigurat limbii greceşti statutul special de primă limbă de cultură a vastului spaţiu mediteraneean, cu o istorie neîntreruptă de trei milenii.

Între multiplele varietăţi ale unei limbi elenice comune sau primitive, tradiţia, dar şi documentele scrise cele mai vechi ne obligă să reţinem ca mai importante pe următoarele (în ordinea cronologică probabilă a invaziei etniilor care le vorbeau): m i n o i a n a sau m i c e n i a n a, i o n i a n a, a h e e a n a sau a r c a d o - c i p r i o t a, e o l i a n a

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

şi d o r i a n a [13]. Toate aceste idiomuri, dialecte sau limbi elenice sunt abundent atestate prin documente scrise, grecii inventînd încă de timpuriu (în jurul anului 1000 î.Hr.) un alfabet propriu de 24 de litere, bazat pe scrierea alfabetică feniciană (cea mai veche inscripţie datează din secolul al VIII-lea î.Hr.). A existat chiar o literatură cu pronunţate trăsături dialectale: epopeile homerice[14] sunt elaborate în grai ionian, cu multe elemente aheene, Thales şi ceilalţi gînditori ionieni (secolul al VII-lea î.Hr.) s-au exprimat în dialect ionic, poetesa Sappho şi poetul Alceu (secolele al VII-lea – al VI-lea î.Hr.) au scris poeme lirice în grai eolian, iar marele poet Pindar, născut în Beoţia, dar educat la Atena, a compus imnurile sale în dialect dorian cu numeroase influenţe atice.

Varietăţii lingvistice căreia i-a fost dat să devină limba comună a tuturor grecilor a fost g r a i u l a t i c al dialectului ionian. Stabilizat şi normat în „secolul clasic" (secolele al V-lea – al VI-lea) la Atena, prin texte literare şi ştiinţifice de importanţă maximă pentru cultura universală,

13. Tradiţia greacească nu este foarte fermă în privinţa vechimii şi succesiunii neamurilor elenice. Combinînd datele oferite de legende şi de istoricii Antichităţii cu rezultatele arheologice, specialiştii au ajuns la următoarele rezultate probabile. În jurul secolului al XIX-lea î.Hr., triburi elenice aparţinînd unui prim val au traversat Peninsula Balcanică pe la nordul Mării Negre şi, cucerindu-i pe localnici, au creat prima formă de elenism, aşa-numita cultură m i c e n i a n ă - m i n o i c ă, ale cărei centre mai importante au fost Micene şi Tirint în Peloponez şi insula Creta. Se consideră că micenienii ar fi creatorii mitologiei greceşti. În secolele imediat următoare, parcurgînd aceeaşi cale ca şi predecesorii lor, intră în istorie i o n i e n i i, conglomerat de triburi elenice care, ocupînd iniţial aproape toată Grecia continentală, se regrupează, sub presiuniea următorului val, al a h e e n i l o r (prin secolele al XVI-lea – al XV-lea î.Hr.), în Beoţia şi Atica, ocupînd apoi prin colonizare coasta mediteraneeană a Asiei Mici, denumită ulterior Ionia. Colonizatori de vocaţie, ionienii au contribuit în mileniul următor, în mod fundamental, la lărgirea spre nord, în Marea Neagră, a limitelor oikumene-i greceşti. Triburile de aheeni – aceştia sunt grecii la care fac referire epopeile homerice – sunt urmate de e o l i e n i (sec. al IX-lea î.Hr.) care, după cîteva secole petrecute în Tesalia şi Beoţia, s-au aşezat definitiv în Eolida, regiune din partea de nord-vest a Asiei Mici, care includea Helespontul şi Troada. Ultimii elenici veniţi în spaţiul clasic au fost d o r i e n i i ; prin caracterul lor războinic, aceştia au declanşat ultimele mari dislocări de populaţii, concentrîndu-se în cele din urmă în Sparta şi în Creta şi dăruind culturii greceşti comune, între altele, modelul politic aristocratic, lirica corală şi stilul arhitectural care le poartă numele.

14. Narînd evenimente petrecute probabil cu cîteva veacuri mai devreme, prin secolele al XII-lea – al XI-lea, *Iliada* şi *Odiseea* par să fi fost compuse, în forma cunoscută, aprox. în secolele al IX-lea – al VIII-lea î.Hr. Dincolo de legende, dacă a existat ca persoană, Homer trebuie să fi fost, după toate probabilităţile, ionian.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

cum sunt scrierile unor mari filosofi precum Platon şi Aristotel, ale poeţilor tragici Eschil, Sofocle şi Euripide, ale unor istorici precum Thukidides sau ale unor oratori precum Isocrate sau Demostene, dialectul atic a devenit limba comună (gr. *κοινὴ διάλεκτος*), scrisă şi vorbită nu numai de toţi grecii, ci şi de alte popoare cuprinse în vastul spaţiu cultural elenistic trasat în Mediterana şi în Orientul Apropiat prin înfiinţarea statelor elenistice rezultate din dezmembrarea imperiului creat de Alexandru Macedon (a doua jumătate a secolului al IV-lea î.Hr.). Simptomatic pentru statutul de limbă universală deţinut de greaca comună este faptul că ea s-a impus ca limbă primară a creştinismului[15], religie cu vocaţie universalistă, creată în Palestina şi rapid răspîndită în lumea veche. După aproximativ un mileniu, limba greacă comună înregistrează unele modificări structurale care i-au determinat pe specialişti să vorbească despre o nouă fază istorică, aceea a limbii greceşti bizantine (secolele al VI-lea – al XV-lea), limba oficială a Imperiului Bizantin, limbă a culturii bizantine şi principală limbă de cult a credinţei creştine ortodoxe, vehicul cultural major pentru noile popoare apărute în orizontul civilizaţiei (popoarele slave şi românii). Treptat, în epoca modernă, greaca bizantină a devenit un idiom aproape exclusiv bisericesc, diferenţele faţă de graiurile locale adîncindu-se, în condiţiile în care, după căderea Constantinopolului în stăpînirea otomană în 1453, grecii încetează să mai joace un rol politic semnificativ, iar cultura grecească scrisă cunoaşte o lungă perioadă de decadenţă. Limba denumită de obicei greaca modernă sau neo-greaca corespunde epocii moderne şi s-a dezvoltat cîteva secole bune într-un „registru minor", ca limbă de comunicare a poporului grec, parţial rămas în patrie sub ocupaţie otomană, parţial emigrat în spaţiile geografice învecinate.

Cînd, în secolul al XIX-lea, mişcarea de emancipare naţională a reclamat necesitatea creării unei noi limbi literare comune pentru toţi grecii, care să fie situată deasupra fărîmiţărilor dialectale, în spaţiul cultural grecofon s-au confruntat două curente de opinie diferite: pe de o parte curentul popular, care propunea instituirea vorbirii populare ca limbă literară scrisă unică, şi, pe de altă parte, curentul purist, ai cărui reprezentanţi reclamau, ca opţiune simbolică de maxim randament pentru renaşterea naţiunii,

15. Cărţile componente ale canonului biblic fuseseră traduse în limba greacă începînd cu jumătatea secolului al III-lea î.Hr., de către evrei elenizaţi din Alexandria (versiunea grecească a Vechiului Testament cunoscută sub numele de *Septuaginta*), iar *Evangheliile* şi celelalte cărţi ale *Noului Testament* au fost redactate direct în limba greacă în a doua jumătate a secolului I d.Hr.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

întoarcerea la „limba lui Homer", adică la limba greacă antică, aureolată de prestigiul universal recunoscut al unei mari limbi de cultură. Autoritatea de care s-au bucurat scriitori moderni precum Adamantios Korais (1748-1830) a făcut ca purismul lingvistic grecesc să înregistreze un succes mai mare decît în cazul altor culturi din aceeaşi zonă[16]. Cultura greacă modernă a ajuns astfel să cunoască fenomenul diglosiei, situaţie specială în care societatea a acceptat şi utilizat două varietăţi puternic individualizate ale limbii naţionale unice: limba literară scrisă, aşa-numita *katharevousa* („limba pură"), întrebuinţată în administraţie, academie, biserică, şcoală şi universitate, şi *dhimotiki* („limba populară"), vorbită în viaţa de toate zilele la toate nivelurile. În ultimele decenii, în Grecia se înregistrează o puternică tendinţă de unificare a celor două varietăţi, prin acceptarea în limba scrisă a celor mai importante caracteristici ale limbii vorbite; numărul estimat al vorbitorilor nativi de neogreacă este de aprox. 13 mil. (în Grecia, Cipru, ţările balcanice învecinate şi diaspora).

Un alt grup lingvistic indo-european reprezentat în Antichitate de numeroase ramuri şi subramuri este grupul italo-celtic. Cele două limbi primitive, italica şi celtica, par să se fi despărţit una de alta încă înainte de momentul în care popoarele ce le vorbeau au ocupat teritoriile care le-au devenit ulterior patrii. Între dialectele vorbite de triburile indo-europene stabilite în Peninsula Italică pe la începutul mileniului I î.Hr., menţionate de tradiţie, de documente istorice şi, parţial de inscripţii, sunt limbile oscă, umbrică, venetă şi latină.

Vorbită iniţial de cîteva triburi aşezate pe valea mlăştinoasă a rîului Tibru, regiune denumită ulterior Latium, limba latină s-a impus rapid prin expansiunea oraşului Roma (începînd cu jumătatea secolului al VIII-lea î.Hr.), eliminînd în scurt timp limbile înrudite. O dată cu instaurarea stăpînirii romane în întregul bazin mediteraneean şi Orientul Mijlociu şi în jumătatea de sud a Europei (de la Golful Persic şi Caucaz pînă la Oceanul Atlantic şi Insulele Britanice, de la Rin şi Dunăre pînă la Sahara şi izvoarele Nilului), limba latină s-a instaurat pentru aproape un mileniu drept limbă dominantă a lumii romane, înlocuind treptat zecile de limbi locale (cu excepţia limbii greceşti, al cărei prestigiu i-a asigurat un loc privilegiat, ca limbă de cultură, alături de latină).

16. O formă de purism similar cu elenismul grecilor a fost latinismul intransigent practicat, cam în aceeaşi epocă, de reprezentanţii Şcolii Ardelene şi de urmaşii lor din secolul al XIX-lea. Cu toate că a lăsat o amprentă consistentă asupra limbii române literare moderne, purismul latinist românesc nu a reuşit să se impună ca atare.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

Vitalitatea și persistența în timp și spațiu a latinei, precum și complexitatea mediilor populaționale și a condițiilor culturale în care ea a evoluat au determinat existența a numeroase varietăți diacronice, diatopice și diastratice (cauzate, cu alte cuvinte, de factorii timp, spațiu și domeniu de utilizare). Menționăm doar cîteva dintre aceste „limbi funcționale". După epoca arhaică (pînă în secolul al II-lea î.Hr.), perioadă în care a fost inventat alfabetul latin (în secolul al VII-lea î.Hr.; cea mai veche inscripție datează din secolul al VI-lea î.Hr.), s-a constituit latina clasică, ale cărei baze au fost puse în secolul I î.Hr., „secolul de aur" al literaturii romane (epoca lui Cicero, Vergiliu, Horațiu, Ovidiu, Titus Livius etc.), și care va fi cultivată ca atare pînă prin secolul al IV-lea d.Hr. De la această dată aproximativă, specialiștii vorbesc despre o latină imperială, tîrzie sau post-clasică. După prăbușirea Imperiului Roman în secolul al VI-lea, limba latină va deveni, în varietatea denumită latină medievală, limba oficială a statelor barbare construite pe ruinele Imperiului. Timp de o mie de ani, pînă în vremea Renașterii, cînd noile limbi naționale europene încep să își constituie o variantă literară, latina a îndeplinit în întregul Occident funcțiile unei limbi suprapuse, întrebuințată în administrație, biserică, știință, literatură etc. Latina eclezіastică (limbă oficială a Bisericii Romano-Catolice, neîntrerupt, timp de două mii de ani), latina scolastică (rafinat instrument de expresie a gîndirii teologice și filosofice în epoca de vîrf a culturii medievale, secolele al XI-lea – al XIV-lea) și latina modernă (limbă a unor publicații științifice sau filosofice, limbă oficială a unor state moderne precum Austro-Ungaria și limbă oficială în multe universități occidentale, activă pînă în secolul XX) sunt alte cîteva dintre ipostazele istorice ale limbii latine. Pentru acest destin excepțional, unic în istorie, latina a fost calificată pe bună dreptate, în mod metaforic, drept o veritabilă „limbă maternă a Europei" (W. Meister)[17].

Încă din Antichitate, în paralel cu limba latină clasică, a funcționat varietatea denumită de specialiști latina vulgară sau latina populară, care, datorită caracterului său prin excelență vorbit, ca și

17. Expresia curentă „limbă moartă" întrebuințată pentru a defini statutul actual al latinei este nefericită, întrucît nu corespunde realității: latina nu este o limbă „moartă" precum hittita sau dalmata, de exemplu, întrucît continuă să fie cultivată în școală și își joacă în continuare, alături de greacă, rolul de rezervor și model pentru terminologiile științifice; mai potrivite ar fi desemnări precum limbă clasică sau limbă de cultură.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

împrejurării că ajunsese a fi întrebuințată de popoare foarte diferite (gali şi celtiberi în Hispania şi Galia, traci şi iliri în Peninsula Balcanică etc.), a suferit în timp transformări structurale consistente, transformîndu-se (în secolele al VII-lea – al VIII-lea), în noi idiomuri, limbile romanice. Dintre numeroasele idiomuri romanice locale, menționăm, începînd dinspre vest spre est, doar pe cele mai importante (prin semnificație istorică, grad de diferențiere de idiomurile înrudite sau prin număr de vorbitori): portugheză (aprox. 145 mil. de vorbitori în Portugalia şi în fostele sale colonii: Brazilia, Angola, Mozambic, Macao, Timor, Insulele Capului Verde, São Tomé e Príncipe, Guineea-Bissau), galiciană sau galegă (aprox. 2,5 mil. de vorbitori în provincia autonomă Galicia din nord-vestul Spaniei), spaniolă sau castiliană (aprox. 247 mil. de vorbitori în Spania şi în fostele sale colonii din America Latină: Argentina, Bolivia, Mexic, Columbia, Ecuador, Chile, Cuba, Peru, Venezuela, Uruguay, El Salvador, Costa Rica, Puerto Rico, Honduras, Guatemala, Paraguay, Panama etc. şi din Asia: Filipine), catalană (aprox. 7 mil. de vorbitori în provincia autonomă Catalonia din Spania şi în Andorra), provensală sau occitană (aprox. 10 mil. de vorbitori în sudul Franței şi în regiunile învecinate), franceză (aprox. 100 mil. de vorbitori în Franța şi în fostele sale colonii din Africa, America, Asia şi Oceania, precum şi în Belgia, Elveția, Luxemburg, Monaco), italiană (aprox. 56 mil. de vorbitori în Italia, Elveția, San Marino, Vatican), sardă (aprox. 1 mil. de vorbitori în insula Sardinia), dalmată (limbă care a fost vorbită pe coasta balcanică a Mării Adriatice, în actuale Croație, de un popor romanic dispărut prin asimilare la sfîrşitul secolului al XIX-lea), retoromană, ladină, rheto-friulană sau romanşă (vorbită în Elveția şi Italia de aprox. 40.000 de persoane) şi română (aprox. 23 mil. de vorbitori în România, Republica Moldova, Bulgaria, Iugoslavia, Grecia, Albania, Ungaria[18]).

Ramura celtică a acestui grup s-a ilustrat în Antichitate printr-o numeroasă populație indo-europeană care şi-a făcut apariția în Europa Centrală prin secolul al XVIII-lea î.Hr., ocupînd treptat întinse teritorii în Galia, Insulele Britanice, Spania, nordul Italiei, Peninsula Balcanică şi Asia Mică. Specialiştii împart limbile din această ramură

18. Marile diviziuni teritorial-dialectale ale românei sunt: dacoromâna (România, Republica Moldova, Ungaria), aromâna (Iugoslavia, Albania, Grecia), meglenoromâna (Bulgaria) şi istroromâna (Croația).

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

într-o subramură continentală şi una insulară. Din subramura continentală, cea mai importantă a fost limba galică, vorbită de locuitorii Galiei, întins teritoriu în vestul Europei, cucerit de romani în secolul I î.Hr.; această limbă constituie substratul limbii franceze, fiind înlocuită în uz de către limba latină, încă din primul secol al erei creştine. Din sub-ramura insulară, istoria a reţinut două limbi vechi relativ bine conturate, care au subzistat ca atare pînă în Evul Mediu Târziu: britonica şi gaelica. Din britonică au evoluat limbile galeză sau welsh (aprox. 650 de vorbitori nativi în Ţara Galilor – Marea Britanie), cornică (a fost vorbită în Marea Britanie, dar a dispărut în secolul al XVIII-lea, fiind bine cunoscută prin textele rămase) şi bretonă (aprox. 1 mil. de vorbitori în provincia Bretagne din Franţa), iar din gaelică s-au dezvoltat limbile irlandeză (aprox. 800.000 de vorbitori, în Irlanda şi SUA), scoţiană (aprox. 100.000 de vorbitori în Scoţia) şi maneză sau manx (a dispărut în secolul XX, după ce a fost vorbită în insula Manx din largul coastelor Irlandei).

Unul dintre cel mai numeros grup de limbi din marea familie indo-europeană este grupul germanic. Germanii au intrat în istorie începînd din secolul al II-lea î.Hr. şi, după valuri succesive de migraţii şi după confruntări îndelungate cu Imperiul Roman (la a cărui dispariţie au contribuit), au sfîrşit prin a se asimila tradiţiei culturale europene, organizîndu-se de-a lungul istoriei în numeroase state şi naţiuni. Din germanica primitivă s-au desprins, încă de la sfîrşitul Antichităţii, trei ramuri lingvistice principale, şi anume: 1) ramura orientală, reprezentată de gotică (cea mai veche dintre limbile germanice, fixată în scris prin *Biblia* episcopului arian Wulfila, secolul al IV-lea d.Hr.); 2) ramura nordică sau scandinavică, reprezentată de islandeză (aprox. 200.000 de vorbitori în Islanda, SUA şi Canada), norvegiană (aprox. 4,3 mil. de vorbitori în Norvegia), suedeză (aprox. 8 mil. de vorbitori în Suedia şi Finlanda), daneză (aprox. 5 mil. de vorbitori în Danemarca şi Groenlanda) şi feroeză (aprox. 44.000 de vorbitori în insulele Feroe, din largul coastelor daneze) şi 3) ramura occidentală, reprezentată de engleză (aprox. 400 mil. de vorbitori nativi în Marea Britanie, SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă, India, Filipine şi în numeroase foste colonii britanice din Africa, Asia şi Oceania), olandeză (vorbită de aprox. 16 mil. de vorbitori nativi în Olanda, Belgia, Surinam, Antilele Olandeze), germană (aprox. 120 mil. de vorbitori nativi în Germania,

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

Austria, Elveția, Luxemburg, Liechtenstein, Republica Cehă, Slovacia, Rusia, Ungaria, România) și idiș sau iudeo-germană (aprox. 5 mil. de vorbitori în SUA, Israel, Polonia, Rusia, Ucraina, România, Germania).

Menționate în documente istorice din primele secole ale erei creștine, popoarele din grupul balto-slav s-au diferențiat lingvistic rapid în două ramuri, cea baltică și cea slavă. Mai importante din ramura baltică sunt limbile letonă (aprox. 2 mil. de vorbitori în Letonia), lituaniană (aprox. 3 mil. de vorbitori în Lituania și Belarus) și prusiană (limbă dispărută în secolul al XVIII-lea, în urma germanizării Prusiei Orientale), iar ramura slavă s-a scindat în trei subramuri principale: 1) ramura orientală, incluzînd rusa (aprox. 129 de vorbitori nativi în Rusia și în state componente ale fostei Uniuni Sovietice), bielorusa (aprox. 8 mil. de vorbitori, în Bielorusia și Polonia) și ucraineana (aprox. 35 mil. de vorbitori în Ucraina și Rusia); 2) ramura occidentală, din care fac parte ceha (aprox. 10 mil. de vorbitori în Cehia, Polonia, Austria), slovaca (5 mil. de vorbitori, în Slovacia, Austria, Polonia și Ungaria), poloneza (aprox. 38 mil. de vorbitori în Polonia și Ucraina), soraba sau venda (aprox. 100.000 de vorbitori în estul Germaniei), polaba (vorbită pe valea fluviului Elba, a dispărut la începutul secolului al XVIII-lea) și cașuba (aprox. 150.000 de vorbitori în nord-vestul Poloniei) și 3) ramura meridională, reprezentată de slovenă (aprox. 2 mil. de vorbitori în Slovenia, Croația, Serbia, Austria), sîrbo-croată (aprox. 17 mil. de vorbitori nativi în Serbia, Croația, Austria, Ungaria, România) și bulgară (aprox. 7,5 mil. de vorbitori în Bulgaria și în regiunile învecinate). O mențiune specială în acest context merită limba slavonă sau slava veche bisericească, idiom constituit pe baza vechii limbi bulgare, în procesul traducerii principalelor cărți de cult creștine, inițiat de frații Chiril și Metodiu în secolul al IX-lea și continuat de urmașii lor în secolele următoare. Puternic influențată de limba greacă în lexic, frazeologie și sintaxă, slavona a funcționat, secole de-a rîndul, exclusiv ca limbă de cultură zonală (limbă a statului, a bisericii, a culturii scrise în general) pentru popoarele slave pînă în epoca modernă, cînd și-a restrîns sfera de întrebuințare la universul ecleziastic. A fost folosită ca limbă de cultură și de către români pînă în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, sfîrșind prin a fi înlocuită de limba română literară.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

7.2.2. *Familia limbilor uralo-altaice*

Această familie cuprinde sute de limbi şi dialecte diverse, mai mult sau mai puţin apropiate între ele, vorbite din timpuri imemoriale în vastele spaţii de stepă ale Asiei Centrale, cu importante migraţii spre vest şi spre est. Asemănările structurale dintre limbile de acest tip sunt explicate în mod tradiţional prin existenţa presupusă a unei limbi-mamă comune, care nu este însă atestată de nici un document.

Din grupul uralic s-au desprins încă de timpuriu două ramuri mai importante, ramura samoedă (care include cîteva limbi minore, în curs de dispariţie, precum limbile neneţ şi selcup, vorbite de cîteva zeci de mii de vorbitori nativi în Peninsula Taimir din nordul extrem al Rusiei) şi ramura fino-ugrică, mult mai bine reprezentată în epocile mai recente. Din această ultimă ramură (menţinută ca limbă unitară pînă către începutul mileniului al III-lea î.Hr. în regiunea dintre Volga şi Ural) s-au desprins, în urma migraţiilor de populaţii, un mare număr de limbi şi dialecte, dintre care demne de a fi reţinute sunt următoarele: finlandeza (aprox. 5 mil. de vorbitori în Finlanda, Suedia, Rusia şi Norvegia), careliana (aprox. 500.000 de vorbitori în regiunea Carelia din nord-vestul Rusiei), vepsa (aprox. 35.000 de vorbitori în nord-vestul Rusiei), vota (aprox. 1.000 de vorbitori în nord-vestul Rusiei), livona (aprox. 500 de vorbitori în Letonia), liuda (aprox. 10.000 de vorbitori în regiunea Tver din Rusia), estona (aprox. 1,2 mil. de vorbitori în Estonia), lapona (aprox. 35.000 de vorbitori în părţile extrem-nordice din Norvegia, Suedia, Finlanda, Rusia), ceremîsa sau mari (aprox. 540.000 de vorbitori în cîteva regiuni autonome ale Rusiei, Ceremisia, Başkiria, Udmurtia etc.), ziriana sau komi (aprox. 30.000 de vorbitori în regiunea Komi din Siberia), votiaka (aprox. 700 de vorbitori în Rusia Centrală), vogula (aprox. 6.000 de vorbitori în Rusia Centrală), ostiaka (aprox. 19.000 de vorbitori în Rusia Centrală), udmurta (aprox. 600.000 de vorbitori în zonele centrale ale Siberiei, regiunea Udmurtia), mordvina (aprox. 2,5 mil. de vorbitori în Regiunea Autonomă Mordvină din Rusia şi în Başkiria) şi maghiara sau ungara (aprox. 14 mil. de vorbitori nativi în Ungaria şi în România, Slovacia, Croaţia, Slovenia, Austria).

La rîndul său, grupul altaic s-a disociat în trei ramuri principale: turcică, mongolică şi tungusă. Din ramura turcică fac parte numeroase limbi localizate în Asia Centrală. Cele mai cunoscute dintre

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

limbile turcice sunt următoarele: t u r c a o t o m a n ă (aprox. 57 mil. de vorbitori în Turcia, Cipru şi regiunea balcanică, precum şi în diaspora), t u r c m e n a (aprox. 2 mil. de vorbitori în Turcmenia şi în zonele învecinate din Asia Centrală), t ă t a r a (aprox. 5 mil. de vorbitori în republicile autonome din centrul Rusiei, în China, Uzbekistan, Tadjikistan, Turkmenistan, în Crimeea şi Dobrogea), c i u v a ş a (aprox. 1,5 mil. de vorbitori în Regiunea Autonomă Ciuvaşă din Rusia şi în regiunile învecinate), i a c u t a (aprox. 300.000 de vorbitori în Iacutia, regiune din nord-estul extrem al Rusiei), b a ş c h i r a (aprox. 1 mil. de vorbitori în Başchiria, regiune în Rusia Centrală), u z b e k a (aprox. 10 mil. de vorbitori în Uzbekistan, Kazahstan, Kîrgîzstan, Tadjikistan, Afganistan şi China), k i r g h i z a (aprox. 1,5 mil. de vorbitori în Kîrgîzstan, Afganistan şi China), k a z a h a (aprox. 5 mil. de vorbitori în Kazahstan, Mongolia şi China), u i g u r a (aprox. 5 mil. de vorbitori în sudul Siberiei şi în China), g ă g ă u z a (aprox. 20.000 de vorbitori în sudul Republicii Moldova şi în Republica Macedonia) şi a z e r a (aprox. 7 mil. de vorbitori în Azerbaidjan şi Iran). La acestea se adaugă limbi dispărute precum a v a r a, c u m a n a şi p e c e n e g a, ai căror purtători au jucat un rol oarecare în istoria medievală.

În r a m u r a m o n g o l i c ă se includ m o n g o l a p r o p r i u - - z i s ă sau c h a l c a (aprox. 2 mil. de vorbitori în Mongolia şi în regiunile învecinate), b u r i a t a (aprox. 300.000 de vorbitori în Republica Autonomă Buriată din Rusia şi în China), k a l m î c a (aprox. 130.000 de vorbitori în Republica Autonomă Kalmîcă din Rusia), k h o r c i n a (aprox. 900.000 de vorbitori în China), o i r a t a (aprox. 230.000 de vorbitori în Mongolia, Kîrgîzstan şi China) şi l i m b a o r d o s (aprox. 350.000 de vorbitori în China şi Mongolia), iar r a m u r a t u n g u s ă cuprinde t u n g u s a p r o p r i u - z i s ă (aprox. 250.000 de vorbitori în centrul Siberiei şi în China), l a m u t a sau e v e n a (aprox. 10.000 de vorbitori în regiunile centrale ale Siberiei) şi m a n c i u r i a n a (aprox. 100.000 de vorbitori în China).

Din marele grup al limbilor uralo-altaice fac parte şi limbi izolate, care constituie singure cîte o ramură aparte; între limbile din această clasă, menţionăm: c o r e e a n a (aprox. 50 mil. de vorbitori în Coreea, China, Rusia şi Japonia), a i n u (aprox. 10.000 de vorbitori în Japonia), j a p o n e z a (aprox. 115 mil. de vorbitori în Japonia, Taiwan, SUA), e s c h i m o s a (aprox. 65.000 de vorbitori în regiunile arctice din Groenlanda, Rusia, Alaska) şi a l e u t a (aprox. 600 vorbitori în zonele arctice ale Rusiei şi SUA).

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

7.2.3. *Familia limbilor caucaziene*

Cercetat incomplet şi cu rezultate aproximative, peisajul lingvistic al zonei caucaziene este extrem de complex. Alături de vorbitorii cîtorva limbi indo-europene (între care mai importantă este armeana), pe versanţii şi prin văile Munţilor Caucaz mai trăiesc aproximativ nouă milioane de oameni care vorbesc cîteva zeci de limbi „ciudate", nemaivorbite nicăieri în altă parte[19]. Deşi aprecierile specialiştilor nu converg întotdeauna în amănunt şi cu toate că au fost exprimate şi unele îndoieli cu privire la faptul că elementele comune s-ar datora unei înrudiri genealogice reale şi nu unor împrumuturi reciproce, se acceptă în general ideea existenţei unei familii de limbi caucaziene, divizată în trei grupuri principale, şi anume: grupul sudic sau kartvelian, grupul nord-vestic sau abhazo-adîgheu şi grupul nord-estic sau daghestanez. Din 1) grupul sudic fac parte limbile gruzină, iviriană sau georgiană (limba cea mai importantă din familie, cu peste 4,5 mil. de vorbitori, limbă a unei vechi culturi originale şi limbă de stat în Gruzia), lază (aprox. 100.000 de vorbitori în Gruzia şi Turcia), mingreliană (aprox. 300.000 de vorbitori în Gruzia) şi svan (aprox. 20.000 de vorbitori în Gruzia). În 2) grupul nord-vestic se cuprind limbile abhază (aprox. 100.000 de vorbitori în Regiunea Autonomă Abhazia), abazină (aprox. 20.000 de vorbitori în Regiunea Autonomă Abhazia), cercheză (aprox. 400.000 de vorbitori în regiunile autonome Adîghei, Kabardino-Balkară şi Karaceavo-Cercheză, precum şi în Turcia, Siria şi Iordania), adîghei (aprox. 100.000 de vorbitori în regiunea autonomă cu acelaşi nume), kabardină (aprox. 300.000 de vorbitori în regiunile autonome Adîghei, Kabardino-Balkară şi Karaceavo-Cercheză) şi ubîh (limbă în curs de dispariţie). În fine, 3) grupul nord-estic (aprox. 1,7 mil de vorbitori) este alcătuit din 25-30 de limbi, dintre care mai importante sunt limbile cecenă (aprox. 600.000 de vorbitori în Cecenia), inguşă (aprox. 150.000 de vorbitori, în Inguşetia), avar (aprox. 400.000 de vorbitori în Daghestan şi Azerbaidjan), lak (aprox. 70.000 de vorbitori în Daghestan),

19. O excepţie este limba bască (sau euskara), vorbită de poporul basc (aprox. 1 mil. de vorbitori), stabilit din timpuri imemoriale la mii de kilometri de Caucaz, în provincia care îi poartă numele din nord-vestul Spaniei şi în zonele învecinate din Franţa. Această limbă, total diferită de celelalte limbi europene, prezintă asemănări structurale evidente cu limbile caucaziene.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

darghină (aprox. 200.000 de vorbitori în Daghestan), lezghină (aprox. 250.000 de vorbitori în Daghestan şi Azerbaidjan) şi andi (aprox. 20.000 de vorbitori în Daghestan).

7.2.4. *Familia limbilor semito-hamitice*

Limbile numite tradiţional semito-hamitice[20], iar mai recent afro-asiatice, alcătuiesc un conglomerat de circa 250 de idiomuri, vorbite de aproximativ 300 de milioane de oameni aparţinînd unor naţiuni şi popoare diferite din punct de vedere etnic şi antropologic, aşezate în partea de nord a Africii şi în sud-vestul Asiei. Din această mare familie fac parte şi cîteva dintre cele mai vechi limbi menţionate şi atestate în istorie, cum ar fi sumeriana şi egipteana veche.

Grupul semitic se împarte, pe criterii geografice şi de înrudire, într-o ramură de est şi o ramură de vest. Cele mai vechi limbi semitice din ramura estică sunt accadiana (limba puternicului stat care a dominat Mesopotamia pe la jumătatea secolului al XXV-lea, abundent atestată în scris prin tăbliţele cuneiforme) şi eblaita (identificată mai recent în documente scrise în cuneiforme din secolul al XXIII-lea î.Hr.). În mileniile următoare, la estul spaţiului semitic se dezvoltă limbi din subramura etiopiană şi din subramura arabă. Între limbile etiopiene, mai importante sunt gheza (veche limbă liturgică în Etiopia), amharica (aprox. 8,5 mil. de vorbitori în Etiopia, Somalia şi Sudan) şi tigre (aprox. 450.000 de vorbitori în nord-estul Etiopiei).

Subramura arabă prezintă o particularitate interesantă, conferită de faptul că varietatea denumită arabă literală sau clasică (configurată pe baza tradiţiei Coranului ca limbă scrisă şi întrebuinţată ca „lingua franca" de peste 200 mil. de vorbitori) asigură o unitate cultural-lingvistică numeroaselor naţiuni şi popoare arabe moderne, dincolo de particularităţile dialectale locale, care determină existenţa unor idiomuri arabe socotite de unii specialişti chiar limbi diferite; mai importante între aceste idiomuri arabe moderne vorbite sunt: araba propriu-zisă din Arabia Saudită şi Yemen, irakiana, siriana, egipteana, malteza, libiana, tunisiana, algeriana, marocana.

20. Denumirile tradiţionale *semitic* şi *hamitic* au fost create de eruditii medievali în încercarea de a opera o clasificare elementară a limbilor şi naţiunilor. Punctul de plecare este Biblia (Fac. 9.18), unde sunt numiţi cei trei fii ai lui Noe: Sem, Ham şi Iafet. Mai tîrziu, mulţi învăţaţi au denumit prin termenul *iafetit* fie toate celelalte limbi, fie, mai frecvent, limbile indo-europene.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

Cele mai cunoscute vechi limbi semitice din ramura vestică sunt canaanita (documentată prin glose în cuneiforme de la jumătatea secolului al XV-lea î.Hr., găsite la Tel el Amarna în Egipt), din care au evoluat ugaritica (texte în cuneiforme cu caracter alfabetic din secolele al XV-lea – al XII-lea î.Hr.), moabita (limba unui popor aflat în strînse relații cu Israel între secolele al XIV-lea și al V-lea î.Hr.), feniciana (numită și punică, a fost limba unui popor foarte activ în Mediterana în mileniul I î.Hr., în marile orașe-state Sidon, Tir și Byblos de pe coasta estică, și în Cartagina, colonia nord-africană a Tirului, care s-a opus la un moment dat cu succes expansiunii romane; abundent atestată în documente redactate în scriere alfabetică, a dispărut în primul secol al erei creștine) și ebraica veche.

Limbă cu o istorie neîntrerupt documentată de aproape 3.000 de ani, ebraica este limba originară a *Bibliei* (*Vechiul Testament*), vorbită de evrei pînă prin secolul al II-lea î.Hr., cînd, înlocuită de aramaică în comunicarea de toate zilele, a devenit limba sacră a mozaismului. Cultivată neîntrerupt de evrei de-a lungul Evului Mediu, atît în Palestina, cît și în diaspora (ca limbă exclusiv scrisă), ebraica veche a constituit baza de construcție a ebraicei moderne (sau ivrit); forjată la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în cadrul mișcării de renaștere națională, această limbă a fost declarată în 1948 limba oficială a statului Israel (aprox. 5 mil. de vorbitori nativi). Din aceeași ramură vestică a limbilor semitice face parte și aramaica sau arameeana, una dintre cele mai importante limbi ale Antichității, care a funcționat aproape un mileniu (secolul al III-lea î.Hr. – secolul al VII-lea d.Hr.) ca limbă de cultură și limbă de comunicare internațională în Orientul Mijlociu. Sub numele de siriacă, varietatea medievală a acestei limbi a fost limba sacră a creștinilor din Palestina, Siria, Liban și zonele învecinate; este întrebuințată în continuare cu această funcție de creștinii maroniți, de iacobiți și de nestorieni. Ca limbă vie, neo-aramaica sau siriaca modernă mai supraviețuiește în cîteva comunități restrînse din Siria, Irak, Iran, Liban și Armenia (aprox. 200.000 de vorbitori).

Din grupul hamitic fac parte numeroase limbi vechi sau moderne, grupate în următoarele ramuri: egipteană, libico-berberă, cușitică, omotică și ciadică. Ramura egipteană cuprinde egipteana veche (limba vechii culturi a Egiptului antic, cu o istorie bogată, de aprox. 3.000 de ani, abundent atestată, în succesivele sale faze de evoluție, de documente elaborate în scriere hieroglifică) și copta (limbă liturgică a bisericii creștine copte din Egipt și Etiopia

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

începînd cu secolul al III-lea d.Hr.). Din ramura libico-berberă fac parte cîteva limbi vorbite în regiunile deşertice din nordul Africii, între care amintim berbera (aprox. 15 mil. de vorbitori, împreună cu limbi foarte apropiate, precum tuarega, zeneta, kabila ş.a.), precum şi alte cîteva limbi dispărute, precum libica (dispărută la începutul erei creştine, atestată în cîteva sute de inscripţii) şi guanaşa (a fost vorbită în Insulele Canare pînă în secolul al XVII-lea).

Ramurii cuşitice îi aparţin aprox. 30 de limbi vorbite de populaţii din Sudan, Etiopia, Somalia, Djibuti, Kenya şi Tanzania, între care menţionăm limbile saho, afar, somaleză, galla, agaw şi bedja (împreună, aprox. 30 mil. de vorbitori).

7.2.5. *Familia limbilor negro-africane*

Relativ puţin studiate în comparaţie cu cele aparţinînd altor familii, limbile din această mare familie alcătuiesc un grup de cîteva sute de idiomuri, răspîndite pe vastul teritoriu african de la sud de Sahara şi destul de imprecis clasificate de către specialişti. Vom prezenta pe scurt cele mai importante grupuri de limbi, menţionate în majoritatea lucrărilor de specialitate. În partea centrală a Africii se grupează limbile din grupul saharian, din care amintim limbile kanuri (aprox. 2 mil. de vorbitori în Nigeria, Niger, Ciad, Camerun), teda (aprox. 16.000 de vorbitori în Ciad şi Nigeria), zaghawa (aprox. 60.000 de vorbitori în Ciad, Sudan, Libia). Din grupul sudanez sunt mai frecvent menţionate limbile peul sau fulani (aprox. 6 mil. de vorbitori în Senegal, Guineea, Mali, Niger, Ciad, Mauritania, beneficiind de un statut privilegiat în Nigeria şi Camerun), ehowe sau ewe (aprox. 1,5 mil. de vorbitori în Ghana, Togo, Benin) şi mossi (aprox. 3 mil. de vorbitori în Volta Superioară, Togo, Ghana).

Limbile din grupul nilotic sunt întrebuinţate de aprox. 14 mil. de vorbitori în Sudan, Uganda, Tanzania şi Kenya, menţionabile fiind limbile: dinka (aprox. 2 mil. de vorbitori), nuer (aprox. 500.000 de vorbitori), turkana (aprox. 90.000 de vorbitori) şi masai (aprox. 200.000 de vorbitori).

Din marele grup bantu fac parte peste 500 de limbi, totalizînd împreună aprox. 200 mil. de vorbitori, răspîndiţi în mai toate ţările aficane. Din acestea, 35 au peste 1 milion de vorbitori, mai cunoscute fiind limbile sotho (aprox. 4 mil. de vorbitori în Bostwana, Africa de Sud, Lesotho), zulu (aprox. 3 mil. de vorbitori în Africa de Sud, Malawi, Tanzania), xhosa (aprox. 2,5 mil. de vorbitori în Africa de Sud), swahili (cea mai importantă limbă africană, cu aprox. 20 mil.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

de vorbitori, utilizată ca limbă de comunicare interetnică în țările din jumătatea de est a Africii, Tanzania, Uganda, Kenya, Malawi, Zair, Comore, Zambia, Somalia, Madagascar) și k i r u n d i (aprox. 2,2 mil. de vorbitori, limbă oficială în Burundi). Un alt grup, g r u p u l c i a d i a n, însumează limbi înregistrate în jurul lacului Ciad din centrul Africii (în țări precum Nigeria, Camerun, Ciad); principalele limbi din acest grup sunt: h a u s a (a doua limbă africană după swahili, cu aprox. 20 mil. de vorbitori în Niger, Nigeria, Camerun, Ghana, Benin și Togo), b u r a (aprox. 100.000 de vorbitori în Nigeria și Camerun), s o m r a i (50.000 de vorbitori în Republica Centrafricană), b u d u m a (aprox. 45.000 de vorbitori în Ciad) și k o t o k o (aprox. 50.000 de vorbitori în Camerun și Ciad).

Un alt grup destul de important prin numărul de limbi înregistrate (peste 40, vorbite în sud-vestul Africii) este g r u p u l k h o i n sau k h o i s a n, din cadrul căruia mai cunoscute sunt b o ș i m a n a (aprox. 60.000 de vorbitori în Botswana, Angola și Zambia), h o t e n t o t a (aprox. 80.000 de vorbitori în Africa de Sud) și s a n d a w e (aprox. 25.000 de vorbitori în Tanzania). În fine, g r u p u l h a r i - u a d a i a n cuprinde 12 limbi din Sudan și Guineea, dintre care menționăm s a r a (aprox. 50.000 de vorbitori în Republica Centrafricană și Ciad), k r e d j (aprox. 5.000 de vorbitori în Sudan), m o r u (aprox. 100.000 de vorbitori în Sudan) și m a n g b e t u (aprox. 500.000 de vorbitori în Zair), iar din g r u p u l n i g e r o - c o n g o l e z, limba cea mai reprezentativă este y o r u b a (aprox. 8 mil. de vorbitori în Nigeria, Benin și Togo).

7.2.6. *Familia limbilor dravidiene*

Este vorba, în cazul acestei familii, de peste 25 de limbi, multe dintre ele limbi cu caracter tribal, vorbite în sudul Asiei, de aprox. 210 mil. de vorbitori aparținînd unor etnii socotite urmașe ale populațiilor indigene din actuala Indie, peste care s-au suprapus, cu mai bine de trei milenii în urmă, triburile de indo-europeni. Larg răspîndite în India și, parțial, în Pakistan și Afganistan, principalele limbi dravidiene sunt t e l u g u (aprox. 50 mil. de vorbitori, limbă majoră în India, limbă oficială în statul Andhra Pradesh), t a m i l (aprox. 40 mil. de vorbitori, una din limbile oficiale în Sri Lanka, Singapore și statul Tamil Nandu din India), k a n n a d a (aprox. 25 mil. de vorbitori, limbă oficială în statul Mysore din India), m a l a y a l a m (aprox. 22 mil. de vorbitori, limbă oficială în

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

statul Kerala din India), g o n d i (aprox. 1,5 mil. de vorbitori, mai ales în centrul Indiei), t u l u (aprox. 1 mil. de vorbitori în sudul Indiei) şi b r a h u i (aprox. 300.000 de vorbitori în Pakistan, Iran şi Afganistan).

7.2.7. *Familia limbilor munda*

Această familie cuprinde 17 limbi cu circulaţie regională în India, Bangladesh şi Nepal (peste 10 mil. de vorbitori nativi), pe care unii specialişti le includ alături de limbile din familia mon-khmer într-un fel de supra-familie austro-asiatică. Este vorba despre limbi cu caracter tribal, aparţinînd unor etnii presupuse a fi locuit în India înainte de indo-europeni şi de dravidieni şi locuind astăzi în zone montane sau împădurite greu accesibile. Mai semnificative din punct de vedere cultural şi al numărului de utilizatori sunt limbile s a n t a l i (peste 4 mil. de vorbitori în regiunile Orissa, Bihar şi Bengal, precum şi în Nepal), h o (aprox. 750.000 de vorbitori în Bihar şi Orissa), m u n d a r i (aprox. 1 mil. de vorbitori în nord-estul Indiei) şi k o r k u (aprox. 320.000 de vorbitori în statele Madhya Pradesh şi Maharashtra).

7.2.8. *Familia limbilor mon-khmer*

Este vorba despre o familie destul de numeroasă de limbi (aprox. 130), vorbite în sudul şi sud-estul Asiei de populaţii şi etnii diverse, înglobate în culturile majoritare ale respectivului spaţiu geografic. Singurele limbi semnificative sunt m o n (cu peste 1 mil. de vorbitori nativi în nordul Vietnamului, limbă atestată în scris din secolul al VII-lea d.Hr.) şi, mai ales, c a m b o d g i a n a sau k h m e r (limbă a unei vechi şi bogate culturi, cu atestări scrise încă din secolul al VII-lea; reprezentată astăzi de aprox. 7 mil. de vorbitori, limbă oficială în Cambodgia, vorbită însă şi în Vietnam şi Thailanda) şi v i e t n a m e z a (aprox. 30 mil. de vorbitori, limbă de cultură şi limbă oficială în Vietnam)[21].

7.2.9. *Familia limbilor thai*

Vorbită în Peninsula Indochina, cea mai importantă limbă din această familie este t h a i, t h a i l a n d e z ă sau s i a m e z ă (aprox. 30 mil. de vorbitori, limbă oficială în Thailanda, vorbită de asemenea în Birmania, China şi Vietnam), care cunoaşte cîteva varietăţi regionale puternic individualizate, socotite din această cauză de majoritatea cercetătorilor limbi separate: t h a i d e n o r d (aprox. 2 mil. de

21. După opinia unor cercetători, vietnameza ar trebui cuprinsă în grupul de limbi thai.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

vorbitori), thai de sud (aprox. 2 mil. de vorbitori), thai albă (aprox. 200.000 de vorbitori în Vietnam) şi thai neagră (aprox. 300.000 de vorbitori în Laos). Se adaugă laoţiana (aprox. 8 mil. de vorbitori, limbă oficială în Laos, vorbită şi în Thailanda) şi limba nung (aprox. 300.000 de vorbitori în Vietnam şi China).

7.2.10. *Familia limbilor sinitice sau chineze*şti

Limbile şi dialectele aparţinînd acestei familii alcătuiesc conglomeratul lingvistic cu cei mai mulţi vorbitori din lume (peste un miliard de vorbitori nativi în China, ţările învecinate şi într-o numeroasă diasporă în diferite alte ţări). Cei mai mulţi specialişti vorbesc despre o familie de limbi distinctă, dar sunt unii învăţaţi care o includ într-o familie sino-tibetană, alături de limbile din grupul tibeto-birman. Chineza este limba unei mari şi străvechi culturi (cu atestări scrise de pe la aprox. 2000 î.Hr.). Scrierea tradiţională, simbolic-hieroglifică, şi conştiinţa apartenenţei culturale asigură chinezei literare o răspîndire cvasi-generală. Existenţa deosebirilor regionale conturează însă în uz un număr relativ mare de dialecte, socotite de specialişti limbi separate (cantoneza, mandarina, hsiang, pei, min, hakka etc.).

7.2.11. *Familia limbilor tibeto-birmane*

Acest grup este reprezentat de peste 120 de limbi, răspîndite pe spaţii largi, din Munţii Tibet şi China pînă în Birmania, Thailanda, Bangladesh, Laos şi Vietnam. Mai importante sunt limbile birmană (peste 23 mil. de vorbitori, limbă oficială în Birmania, vorbită şi în Bangladesh şi India), tibetană (aprox. 7 mil. de vorbitori în Tibet, India, Bhutan şi Nepal, atestată în scris din secolul al VIII-lea), newari (aprox. 400.000 de vorbitori în Nepal) şi garo (aprox. 400.000 de vorbitori în regiunea Assam din India). Un grup apropiat de aceste limbi îl constituie limbile himalayene, între care karen (aprox. 3,5 mil. de vorbitori în Birmania şi Thailanda) şi miao-tseu (peste 6 mil. de vorbitori în China, Vietnam, Laos, Thailanda şi Birmania).

7.2.12. *Familia limbilor malayo-polineziene*

Denumită mai recent şi prin sintagma limbi austroneziene, această familie include un număr enorm de limbi (peste 1.200), de o mare diversitate, vorbite de popoare, populaţii şi etnii în Indonezia, Filipine, insulele din Oceanul Pacific, Taiwan şi sud-estul Asiei (peste 200 de

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

milioane de vorbitori). Cu cîteva excepţii notabile, marea majoritate a acestor limbi au rămas la statutul de limbă tribală, insulară sau regională, supravieţuirea fiindu-le ameninţată de expansiunea în spaţiile originare a limbilor de circulaţie locală (indoneziana, malaieza) sau universală (engleza, spaniola, chineza). Se disting două grupuri, grupul de vest sau indonezian şi grupul de est sau polinezian

Din primul grup fac parte limbile indoneziană (aprox. 125 mil. de vorbitori, limbă oficială şi limbă comună în Indonezia), javaneză (aprox. 45 mil. de vorbitori în insula Java-Indonezia), malaieză (aprox. 15 mil. de vorbitori în Malaiezia, Indonezia, Singapore, Brunei şi Thailanda), batak sau toba (aprox. 2 mil. de vorbitori în insula Sumatra-Indonezia) şi malgaşă (aprox. 7 mil. de vorbitori, limbă oficială în Madagascar şi Insulele Comore). Din al doilea grup fac parte hawaiana (aprox. 7.000 de vorbitori, în insula Hawaii), samoana (aprox. 200.000 de vorbitori, limbă oficială în Samoa de Vest), marchiziana (aprox. 5.000 de vorbitori în Insulele Marchize şi în Tahiti), tahitiana (aprox. 70.000 de vorbitori în Tahiti, limbă de comunicare în insulele aparţinînd Polineziei Franceze) şi maori (aprox. 300.000 de vorbitori în Arhipelagul Cook şi în Noua Zeelandă).

După aprecierea celor mai mulţi cercetători, din marea familie austroneziană ar face parte alte două grupuri, grupul melanezian şi grupul micronezian. În grupul melanezian s-ar include peste 250 de limbi ai căror vorbitori sunt răspîndiţi în insulele Arhipelagului Melanezian din Pacific. De menţionat sunt limbile fijiană (aprox. 250.000 de vorbitori, limbă oficială în Fiji) şi rotumană (aprox. 5.000 de vorbitori în insula Rotuma, Arhipelagul Fiji). Apropiate de limbile din grupul melanezian sunt cele aproximativ 10 limbi aparţinînd grupului micronezian (vorbite în insulele Federaţiei Micronezience): trukeză (aprox. 30.000 de vorbitori în insula Truck), caroliniană (aprox. 4.000 de vorbitori în Arhipelagul Caroline), ponapeană (aprox. 16.000 de vorbitori în insula Ponape din Arhipelagul Caroline) etc.

7.2.13. *Familia limbilor papua*

Numărînd peste 750 de limbi grupate în 60 de ramuri şi vorbite împreună de aprox. 5 milioane de vorbitori (în marea insulă Papua-Noua Guinee şi în arhipelagurile învecinate din Pacific, inclusiv Noua Anglie şi Timor), această familie este cunoscută lacunar de către specialişti, relaţiile

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

genealogice dintre diferitele idiomuri nefiind întotdeauna foarte clare. Cele mai multe limbi din familia papua sunt vorbite de mai puțin de 100.000 de vorbitori. Între ele sunt de menționat limbile e n g a (aprox. 150.000 de vorbitori) și c h i m b u (aprox. 120.000 de vorbitori).

7.2.14. *Familia limbilor australiene*

După aprecierile specialiștilor, înainte de venirea coloniștilor europeni (începînd cu secolul al XVIII-lea), în Australia existau aproximativ 1 milion de aborigeni, care vorbeau una din cele peste 250 de limbi diferite, dar aparținînd aceleiași familii. Astăzi mai sunt atestate doar circa 200 de limbi, întrebuințate fiecare, în medie, de cîteva sute de vorbitori, exclusiv ca limbi tribale și colocviale. Majoritatea acestor limbi sunt pe cale de dispariție, înlocuite, inclusiv în comunicarea zilnică și familială, de către engleză. Cele mai cunoscute ar fi limbile m a b u i a g (aprox. 7.000 de vorbitori), k a r d u t j a r a (aprox. 4.000 de vorbitori împreună cu w a n m a n), t i w i (aprox. 1.500 de vorbitori), w a l b i r i (aprox. 1.400 de vorbitori) și w o r o r a (aprox. 1.000 de vorbitori). Un grup aparte din această familie l-a constituit t a s m a n i a n a (limbă dispărută, care a fost vorbită în Tasmania).

7.2.15. *Familia limbilor amerindiene*

Prin sintagma l i m b i a m e r i n d i e n e (mai rar, p r e - c o l u m b i e n e) se denumește în mod generic totalitatea limbilor vorbite de autohtonii din cele două Americi înainte de venirea și colonizarea europenilor (începînd cu secolul al XVI-lea) și de urmașii lor actuali, cu toate că apartenența la una și aceeași familie genealogică a unora dintre grupuri, ramuri și idiomuri nu este întotdeauna bine documentată și argumentată, iar diferențele structurale sunt foarte pronunțate. Impunerea culturii europene și formarea structurilor politice moderne au fost principalii factori care au condus la marginalizarea celor mai multe dintre limbile amerindiene și la dispariția lor treptată. În mod tradițional, limbile amerindiene sunt împărțite în trei mari grupuri (grupul nord-american, grupul mexican și centro-american și grupul sud-american-antilez).

Se estimează că, înainte de descoperirea Americii de către europeni, în America de Nord, la nord de Mexic și între cele două mari oceane trăiau între 4-7 milioane de oameni, vorbind aprox. 300 de limbi diferite. În acest l) g r u p n o r d - a m e r i c a n se disting mai multe ramuri sau sub-familii lingvistice, între care sunt de amintit a l g o n k i n a

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

(peste 17 varietăți dialectale cu peste 100.000 de vorbitori), irocheza (16 varietăți dialectale, peste 20.000 de vorbitori), siuana sau sioux (aprox. 25.000 de vorbitori, 10 idiomuri, între care mai important este dakota), muskogeana (aprox. 10.000 de vorbitori în statele Alabama și Oklahoma), athabaskana (aprox. 120.000 de vorbitori în Canada și SUA, 30 de idiomuri dinstincte, între care mai cunoscute sunt navajo și chipewyan), uto--azteca (aprox. 1 milion de vorbitori în Mexic și SUA, 25 de idiomuri distincte, între care mai cunoscut este azteca), salișana (23 de idiomuri distincte, vorbite pe coasta de nord-vest a Atlanticului), hokana sau hokaltecana (14 idiomuri distincte, vorbite mai ales în California și vestul Mexicului) și penutiana (aprox. 1,5 mil. de vorbitori, peste 45 de idiomuri distincte, între care unele au migrat spre sud, precum mayana – aprox. 2 mil. de vorbitori în Mexic, Guatemala, Honduras și araucana – Chile, Argentina).

În America Centrală, inclusiv Mexic, înainte de venirea lui Columb trăiau, după estimările științifice, circa 20 de milioane de locuitori, vorbitori ai uneia din cele 300 de limbi răspîndite în zona respectivă. Astăzi doar 10-12 limbi din acest 2) grup mexican – centro-american mai sunt vorbite de mai mult de 100.000 de vorbitori. Principalele ramuri lingvistice ale acestui grup sunt otomangeana sau olmeca (20 de idiomuri distincte în sudul Mexicului, peste 1 mil. de vorbitori), maya sau yukateca (aprox. 400.000 de vorbitori în Mexic, Belize și Guatemala) și nahuatl (aprox. 1 mil. de vorbitori în Mexic).

În fine, în America de Sud, populația pre-columbiană a fost estimată la 15-20 mil. de locuitori, vorbind mai bine de 500 de limbi. Principalele sub-familii lingvistice ale acestui 3) grup sud-american – antilez sunt următoarele: chibchană (22 de idiomuri distincte răspîndite în Columbia și sudul Americii Centrale), quechua (7-8 mil. de vorbitori în Peru, Bolivia, Ecuador, Argentina, Chile Columbia), aymara (1 mil. de vorbitori în zona Anzilor, Peru și Bolivia), caraibiana (5-6.000 de vorbitori în Brazilia, Guyana și Surinam), caraibiana insulară (aprox. 30.000 de vorbitori în Belize, Honduras și Guatemala) și tupiana (cel mai important idiom este guaraní, cu peste 1 mil. de vorbitori în Brazilia, Paraguay, Argentina și Bolivia).

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)

7.3. Dinamica limbilor în epoca actuală

Transformările globale masive determinate în ultimele aproximativ două decenii de răspîndirea generală a mijloacelor de comunicare de masă (radioul şi televiziunea) şi de crearea reţelei de comunicare electronică (Internet) pun în faţa evoluţiei istorice „normale" a limbilor condiţii absolut noi, nemaicunoscute pînă acum. Caracterul universal, facil, rapid, direct şi, practic, gratuit al noilor mijloace tehnice nu va întîrzia să exercite efecte directe asupra dinamicii interne a limbilor, pe de o parte, şi, pe termen mediu, chiar asupra supravieţuirii multora dintre ele. Un prim efect previzibil la scară planetară ar putea fi dispariţia celor mai multe dintre limbile „mici", vorbite adică de un număr restrîns de vorbitori, care vor renunţa la idiomul matern în favoarea limbilor literare cu circulaţie regională sau a unora cu circulaţie internaţională, singurele care le pot asigura un acces la instrucţie şi educaţie. Un al doilea efect al globalizării ar putea afecta chiar limbi cu tradiţie scrisă respectabilă (cum ar fi unele dintre limbile naţionale din Europa sau Asia), care vor fi înlocuite, în unele dintre funcţiile lor (în mediile academice sau de afaceri), parţial sau total, de limbile cu circulaţie internaţională (engleza). Procesul de interferenţă lingvistică, activ în special la nivelul lexical, s-ar putea intensifica şi el la cote care vor conduce la schimbări masive în lexicul (terminologic sau comun) al multor limbi. Aceste noi condiţii istorice, sociale, tehnologice şi culturale deschid deopotrivă un cîmp problematic nou şi interesant cercetărilor de lingvistică, inclusiv la nivel teoretic.

BDD-B326-08 © 2005 Polirom
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:39:35 UTC)